

ΑΙ ΕΒΡΑΙΟΕΛΛΗΝΙΚΑΙ ΕΛΕΓΕΙΑΙ ΤΗΣ ΚΕΡΚΥΡΑΣ

Ὁ Σ. Κ. Παπαγεώργιος καθηγητής, ἐδημοσίευσεν ἐν τῇ Ἐπειτηρίδι τοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου «Παρνασοῦ» (τέμῃ Ε', 1901, σελ. 157—175) Ἐβραιο-Ἑλληνικὰς ἐλεγείας, ἧτοι θρήνους ἐμμέτρους ἐν ἑλληνικῇ δημοτικῇ γλώσσῃ γεγραμμένους δι' ἐβραϊκῶν γραμμάτων. Τὸ χειρόγραφον ἐν μεμβράνῃ γεγραμμένον εὑρεν ἐν τινι οἰκίᾳ ἐν Κερκύρᾳ ὁ ἐλλόγιμος Σ. Κ. Παπαγεώργιος, ὡς ἀναφέρει, ἐξέδωκε δ' αὐτὸ ἐν τῇ Ἐπειτηρίδι ἐν διπλῷ κειμένῳ, ἧτοι διὰ γραμμάτων ἐβραϊκῶν, ὡς ἐν τῷ προτοτύπῳ καὶ ἀπέναντι αὐτοῦ ἐν μεταγραφῇ ἑλληνικῇ δι' ἑλληνικῶν γραμμάτων.

Ὁ ἐκδότης τῶν ὑπὸ γλωσσιστὴν ἔποψιν σπουδαιωτάτων τούτων μνημείων ἀνάγει τὸ χειρόγραφον εἰς τὸν ΙΒ' αἰῶνα καὶ εἰδικώτερον τάσσει αὐτὸ εἰς τὰ τέλη τοῦ ΙΒ' ἢ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΓ' αἰῶνος. Στηριζόμενος δ' ἐπὶ τῆς μαρτυρίας τοῦ ραββίνου Βενιαμίν Τουδέλα, ἀναφέροντος ἐν τῷ κατὰ τὸν ΙΒ' αἰῶνα γραφέντι Ὀδοιορικῷ τῆς περιγήσεως αὐτοῦ ἐν τῇ Ἀνατολῇ, καθ' ἣν εἰς μόνον Ἰουδαῖος ὁπῆρχε τότε ἐν Κερκύρᾳ, ὑποθέτει ὅτι μετὰ ταῦτα κατὰ τὰ τέλη τοῦ ΙΒ' ἢ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΓ' αἰῶνος ἢ ἐν Κερκύρᾳ Ἰουδαϊκὴ παροικία ἐσχηματίσθη ἐκ μεταναστῶν κατ' ἀρχὰς Ἰουδαίων ἐκ Θηβῶν, ἐλθόντων εἰς Κέρκυραν, οἵτινες συνέπηξαν τὴν πρώτην αὐτῶν παροικίαν καὶ ἔδρυσαν τὴν πρώτην Συναγωγὴν, τὴν μέχρι σήμερον Ἑλληνικὴν λεγομένην. Εἰς τὴν παροικίαν ταύτην ἀποδίδει ὁ ἐκδότης τὸ σπουδαῖον αὐτὸ χειρόγραφον, καθ' ὅσον οἱ Ἰουδαῖοι οὗτοι δὲν ἐγίνωσκον ἄλλην, πλην τῆς λαλουμένης τότε Ἑλληνικῆς, γλώσσαν, εἰς ἣν ἔγραψεν ὁ ἄδηλος ποιητὴς δι' ἐβραϊκῶν χαρακτῆρων τὰς ἐλεγείας ταύτας.

Τελευτῶν δ' Σ. Κ. Παπαγεώργιος παραδέχεται ὅτι αἱ ἐλεγείαι αὗται εἶνε ἀρχαιότεραι τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος, ὅτε «περὶ τὰ μέσα τῆς ΙΣΤ' ἐκατονταετηρίδος ἔρχομεν ἑτέραν μεταναστευστὴν πολυάριθμον Ἰσραηλιτῶν ἐξ Ἀπουλίας τῆς Ἰταλίας καὶ περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς αὐτῆς ἐκατονταετηρίδος ἐξ Ἰσπανίας, κατὰ τοὺς διωγμοὺς Φερδινάνδου τοῦ Καθολικοῦ καὶ Ἰσα-

βέλλας τῆς συζύγου αὐτοῦ.»

Ἀντιπαραβάλλοντες τὸ λεκτικὸν τῶν Ἑβραιο ἑλληνικῶν ἐλεγείων πρὸς τὰ σφριζόμενα παλαιὰ Ἑπειρωτικὰ δημοτικὰ ἄσματα καὶ τοὺς Αἰσωπεύς μύθους τοῦ Ἰω. Βηλαρά, ἀκμάσαντος κατὰ τὰ τέλη τῆς ΙΗ' ἐκατονταετηρίδος καὶ τὰς ἀρχὰς τῆς ΙΘ' (γεννηθέντος ἐν Ἰωαννίνοις), βλέπομεν παραδόξως καταπληκτικὴν ὁμοιότητα κατὰ τὰς λέξεις καὶ ἐν γένει τὴν ἑκφρασίαν τοῦ κειμένου τῶν ἐλεγείων πρὸς τὰ Ἑπειρωτικὰ ἄσματα καὶ τοὺς μύθους τοῦ Βηλαρά. Οὕτω λ. χ. ὁ ἐχθρὸς προφέρεται ἐν τε ταῖς ἐλεγείαις καὶ τοῖς Ἑπειρωτικαῖς ἄσμασι καὶ ἐν τῇ δημοτικῇ Ἑπειρωτικῇ γλώσσῃ ὄχτρος (Θρήνος Α', στίχ. 5, σελ. 160). Τὸ σῶμα λέγεται κορμί, (τὰ κορμιά), ὡς ἐν Ἑπειρῷ οἱ νέαι γυναῖκες καὶ αἱ νεώταται, λέγονται ἐν ταῖς ἐλεγείαις μῆς καὶ νιοῦσαιες, ὡς ἐν τῷ στίχῳ (Θρήνος Β', σ. 164) :

«τρέχουσε νῆς καὶ νιοῦσαιες, τρέχουσι τὰ παλληκάρια»

Ἀπαρραλάντως καὶ ἐν Ἑπειρῷ οὕτω λέγεται : νῆς, νῆά, νιοῦσαιος, νιοῦσαιη, νιοῦσαιες. Τὸ ρῆμα δίδω, εἰς τὸν ἀόριστον ἔδωκα (οὐχὶ ἔδωσα ὡς ἀλλαχοῦ) οὕτω προφέρεται ἐν Ἑπειρῷ ἔδωκα. ἐδώκαμε(ν), ἔδωκαν, νά δώκω, νά δώκης, νά δώκη, νά δώκωμε(ν) (ὕποτακτ.) κλπ., οὕτω καὶ ἐν ταῖς ἐλεγείαις φέρεται ὡς ἐν τῷ στίχῳ (Θρήνος Β', σ. 164) :

«Ὁ Θεὸς νά μᾶς δώκη ἀπομονή, ὁ Θεὸς νά μᾶς δώκη βάστα ; (!)

Ἄλλὰ τὸ σπουδαιότερον γλωσσικὸν γνώρισμα τῆς ταυτότητος τῆς γλώσσης τῶν ἐλεγείων καὶ τῶν Ἑπειρωτικῶν ἄσμάτων εἶνε ἡ πρόθεσις ἀπὸ μετατροπομένη ἐν Ἑπειρῷ εἰς ὦχ. Οὕτως ἐν τοῖς στίχοις τῶν ἐλεγείων φέρεται (Θρήνος Β', σ. 164) :

«Νά μᾶς βγάλη ὦχ τὸ Γαλοῦτ τὸ φοβερό καὶ μέγα», καὶ (Θρήνος Γ', σ. 166) :

«καὶ ὦχ τὸ βασίλειό μας μᾶς ἔβγαλε καὶ ἀπ' ὄλα τὰ καλά μας» καὶ κατωτέρω :

(1) Βάστα = δύναιμι νά βαστοῦμε τὰ καλά.

«καὶ χάσαμε καλοὶ Δευῆμ ὦχ τὸ τραγού-
δισμὰ τους» καὶ ἀλλαγῶ :

«καὶ ζουμιὰ δὲν ἐλάθανε ὦχ τὰ φείδια μα-
γισμένα» καὶ (σελ. 168) :

«δὲν εἶχαν φέβο ὦχ τοὺς ἀχτροὺς γιὰ νὰ
τοὺς πολεμήσουν».

«καὶ χάθησαν καλοὶ νοικοκυρατοὶ ὦχ τὸ
νοικοκυριό τους». Καὶ ἐν τῷ πεζῷ θρηνώδει
Δ' ἀναγνώσματι (σελ. 170) ἡ πρόθεσις ἀπο-
φέρεται ὦχ ἐν συνεχείᾳ λόγου, ὡς : «ὦ ἀ-
δερφέ μου, ὦ σύνδροφέ μου, ὦχ τὸν πόλεμο
τοῦ Ἱερουσαλαὴμ ἐγὼ ἐρχομαι». κτλ.

Πρὸς ταῦτα παραβληθῆτωσαν εἰ ἐξῆς στί-
χοι τῶν παλαιότερων Ἑπειρωτικῶν ᾠσμάτων :

«Νούτος ὦχ τὸ Καπέσοβο
Πασχάλης ὦχ τὴμ Πέλι
ἔφεραν τὸν Ἄλῃ πασᾶ
μέσα εἰς τὸ Ζαγόρι».

(Ιω. Λαμπροῦ, Ἄλῃ Πασᾶς,
Ἀθήναι, 1887, σελ. 26).

Πρβλ. ἐκ τῶν τοῦ τοῦ Βηλαρᾶ μύθων τοὺς
στίχους :

«ὡ αὐτὸ τὸ λογικώτατο νὰ δώκω νοθεσίαις» (1)
«καλοὶ ἀχαμνοὶ τοῦ διὰβαιναν ὄχ τὸ λαθκον-
τά της». (2)

«κι' ἀποφασίζει μὴν αὐγὴν ν' ἀφήκῃ τέ-
τοιους τόπους». (3)

«ἐδῶ γιὰ στέκω ὄχ τὸ ταχύ, τοῦ ἀπεκρίθη ἐ-
κείνη». (4)

«ὄχ τὸ πουρνὸ λοιπὸν αὐτὴ σὲ σταυροδρόμι
βγαίνει». (5)

Ἐπίσης λέξεις κάκου, νυγῶ, τὸ λάθο,

(1) Ἑθνικὸν Ἡμερολόγιον Μ. Π. Βρεττοῦ, ἐν
Παρισίοις 1865, ἔτος Ε, σελ. 137 στίχ. 4.

(2) Αὐτόθι, σελ. 139, στίχ. 51. (3) Αὐτόθι, στίχ.
41. (4) Αὐτόθι, στίχ. 69. (5) Αὐτόθι, στίχ. 43.

ΔΥΣΕΥΡΕΤΟΣ ΣΕΛΙΣ ΠΕΡΙ ΚΟΥΤΟΥΖΗ

ΙΚΑΝΟΣ ἐσχάτως ἐγένετο λόγος περὶ τοῦ
τρόπου, δι' οὗ ὁ Κουτούζης ἐργάζετο. Διὸ νο-
μίζομεν καλὸν νὰ φέρωμεν εἰς τὴν ἡμετέραν
γλῶσσαν δυσεύρετον σελίδα περὶ τοῦ βίου καὶ
ἔργων τοῦ Κουτούζη, γραφείσαν παρὰ συγγρά-
νου Γάλλου καλλιτέχνου, ὅστις ἐλθὼν εἰς τὴν
Ζάκυνθον ἐγνώρισε τὸν Κουτούζην. Ὁ Γάλλος
οὗτος εἶναι ὁ Α. Καστελλάν, ὅστις τῷ 1808
ἐδημοσίευσεν ἐν Παρισίοις δύο ὥραιας ἐπιστο-
λάς περὶ Πελοποννήσου, καὶ τῶν νήσων Κυθῆ-
ρων, Ὑδρας καὶ Ζακύνθου, τὰς ὁποίας ἐπλού-
τισε δι' εἰκοσι καὶ δύο εἰκόνων καὶ τριῶν πινά-
κων. Τὸ ἔργον τοῦτο μετὰ ἕν ἔτος μετεφρά-
σθη γερμανιστί. (1)

1) Εὐχῆς ἔργον θὰ ἦτο ἂν πλούσις τις εἶδε τὰ
μέσα πρὸς μετάφρασιν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν τῶσων ὁ-
ραίων ἔργων ξένων περιηγητῶν οὗτοι ἐπεσκέφθησαν
τὴν Ἑλλάδα κατὰ τὰς πονηρὰς ἡμέρας τῆς δουλείας
τοῦ Γένους. Τοιαύτη ἐργασία ἰδίως θὰ ἦτο πολὺτι-
μος εἰς τοὺς καταγινομένους εἰς τὰς ἱστορικὰ μελέ-
ται.

καθενοῦ, δοντοῦρα (= δόντι μεγάλο, τραπε-
ζίτης) σὲ χέρισ, ὠμόρρη, ἀλλοιά (= ἀλοίμο-
νον, ἀγκωνή (=γωνία), σκολεζό, λέξεις τῶν
ἐλεγείων εἶναι Ἑπειρωτικαί, καὶ αὐτὴ ἐν γέ-
νει ἡ πλεοκὴ τοῦ στίχου καὶ ἡ ὑψὴ τοῦ πεζοῦ
διηγῆματος εἶναι αὐτόχρημα Ἑπειρωτικὴ ἐκ-
φρασις.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἔθεν συνάγεται ὅτι, ἐν
ταῖς Ἑβραίοις—Ἑλληνικαῖς ἐλεγείαις ἐπικρατεῖ
τὸ Ἑπειρωτικὸν γλωσσικὸν ἰδίωμα. Συνεπῶς
εἰ πρῶτοι Ἰσραηλίται ἀποικοὶ ἐν Κερκύρα
φθίνοντες τοῦ ΙΒ' ἢ ἀρχομένου τοῦ ΙΙ' αἰῶνος
δὲν πρέρχονται ἐκ Θηβῶν, ὡς ὑπέθεσεν ὁ
Σ'. Κ. Παπαγεώργιος, ἀλλὰ μᾶλλον ἐξ Ἑπει-
ρου καὶ ἰδίᾳ ἐξ Ἰωαννίνων, ἐνθα παλαιότατα
ὑπῆρχεν ἐγκατεστημένη Ἰσραηλιτικὴ παροι-
κία, ἥτις, ὡς αἱ ἐν Χαλκίδι, Πάτραις καὶ Σπου-
ἀλλαγῶ τῆς Ἑλλάδος σφίζονται ἰθαγενεῖς,
δὲν γνωρίζει οὐδ' ὁμιλεῖ ἄλλην γλῶσσαν.
πλὴν τῆς Ἑλληνικῆς, καὶ μόνον τὴν ἐβραϊκὴν
γραφὴν ἐδιδάσκετο ἐν ταῖς σχολαῖς αὐτῆς.
Ἐπὶ τοσοῦτον δὲ ἦσαν προσοικειωμένοι μετὰ
τῶν Χριστιανῶν εἰ ἐν Ἰωαννίνοις Ἰσραηλίται,
ὥστε τὸς μεταξὺ αὐτῶν δίκας προστίμων νὰ
ἐκδικάζῃ ἡ Μητρόπολις τῶν Ἰωαννίνων, παρὰ
τὰ Τουρκικὰ δικαστήρια. Ἦσαν πλησιέστατα
πρὸς τὴν Κέρκυραν ἄλλως εἰ ἐν Ἰωαννίνοις
Ἰσραηλίται, ἢ εἰ ἐν Θήβαις, καὶ ἡδύνατο
κάλλιστα ἐν τῇ ἐμπορικῇ αὐτῶν ἐξυδερεκεῖα νὰ
μεταναστεύωσιν ἐκεῖ καὶ συμπήξωσιν Ἰσραη-
τιτικὴν κοινότητα, ἰδρύσωσιν Ἑλληνικὴν Σου-
ναγωγὴν καὶ γράψωσι τὰς θρηνώδεις θρησκευ-
τικὰς ταύτας ἐλεγείας ἐν τῇ ὁμιλουμένῃ ὑπ'
αὐτῶν γλώσσῃ, ἥς ἀνεγίνωσκον ἐν τῇ Συνα-
γωγῇ κατὰ τὴν μεγάλην ἐορτὴν τοῦ ἐξίλα-
σμοῦ.

N. I. ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ